

Martynenko V.O.

Candidate of Sciences (Public Administration), Assistant Professor,
*State higher educational institution Ukrainian Academy
of Banking of the National Bank of Ukraine,
Sumy, Ukraine*

ROLE OF INNOVATIONS IN INCREASING OF COMPETITIVENESS OF REGIONS IN UKRAINE

Мартиненко В.О.

кандидат наук з державного управління, доцент
*Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської
справи Національного банку України», м. Суми, Україна*

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена вивченню ролі інноваційного чинника в підвищенні конкурентоспроможності регіонів України. Визначені умови досягнення більш високого рівня конкурентоспроможності. Розкрито вплив інновацій на основні складові регіональної конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інновація, інноваційний розвиток.

The article is devoted to the study of the role of innovative factor in increasing of competitiveness of regions in Ukraine. The conditions of achievement higher level of competitiveness are determined. The influence of innovations on the basic constituents of regional competitiveness is exposed.

Keywords: competitiveness, innovation, innovative development

Постановка проблеми. Розвиток регіонів протягом останнього десятиліття характеризується диспропорційністю. В таких умовах особливої актуальності набувають питання регіонального розвитку, що пов'язані із необхідністю досягнення кожним регіоном держави високого рівня конкурентоспроможності.

Особливої гостроти ця проблема набуває у зв'язку з необхідністю включення України до міжнародного економічного співтовариства як

рівноправного партнера, адже не маючи власної конкурентоспроможності ми не можемо сподіватися на те, що світові лідери сприйматимуть Україну як рівного учасника міжнародних відносин.

Як відомо, однією важливою та необхідною складовою становлення конкурентоспроможності національної економіки країни є досягнення конкурентоспроможності її регіонами. Саме реформуючи економіку регіонів можна побудувати якісно нову економічну систему в Україні. Це, в свою чергу, зумовлює шукати нові підходи до регіонального розвитку. Одним із них є інноваційний підхід, який спрямований на створення умов раціонального використання наявних на місцевому рівні ресурсів, оптимального задіяння потенціалу внутрішнього ринку, активізації ініціатив підприємництва та громадськості щодо ефективного ведення господарювання, що дозволить підвищити конкурентоспроможність регіонів. У зв'язку з цим питання пов'язані із забезпеченням розвитку регіонів на інноваційній основі є своєчасними і актуальними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дана проблема активно обговорюється і висвітлюється в літературі, зокрема, в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Зокрема, роль інновацій в економіці та в суспільстві, їх функції та наслідки досліджували Л. Браун, А. А. Дагаєв, А. Ю. Єгоров, Е. Менсфілд, І. Ф. Пригожий, Н. Л. Фролова, Ф. Янсен та ін. Вивченню концепції національних інноваційних систем присвячені роботи О. Г. Голіченко, І. Г. Дежина, Ч. Едквіста, Н. І. Іванова, Б. Лундвалла, Р. Нельсона, К. Фрімена, Н. Л. Фролова та ін.

Серед науковців, що займаються дослідженням інноваційного потенціалу та ролі інновацій в економічному розвитку українських регіонів можна виділити таких, як: Г. Анрощук, І. Жиляєв, Чижевський, О. Величко, М. Дубовиков, С. Фірсова, С. Чеботар. Вивчення регіональних аспектів інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності розглядаються у працях Л. Федулової, Л. Возної, В. Чижової та ін.

Зазначені дослідники доходять до висновку, що інновації є основою підвищення конкурентоспроможності економіки в цілому, так і економіки регіонів країни, поліпшення якості вітчизняної продукції, умовою нашого виживання в ситуації конкуренції, яка постійно загострюється.

Разом з тим багато теоретичних і прикладних питань з впливу інновацій на рівень конкурентоспроможності регіонів, через їх багатогранність і складність, залишаються маловивченими й невирішеними, тому потребують більш глибокого вивчення.

Постановка завдання. Враховуючи вищезазначене, метою даної статті є визначення ролі інноваційного чинника в підвищенні конкурентоспроможності регіональної економіки, визначення рівня інноваційного потенціалу регіонів України, а також особливостей інноваційної діяльності як фактора підвищення конкурентоспроможності регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічна ситуація, що склалась сьогодні в українських регіонах, потребує оновлення підходів до здійснення регіонального управління. У свою чергу, це обумовлює необхідність виявлення чинників, які можуть стримати поглиблення диспропорцій в розвитку регіонів та забезпечити підвищення їх конкурентоспроможності в Україні.

В економічній науці конкурентоспроможність розглядається як комплекс економічних, науково-технічних, виробничих, організаційних, управлінських та інших факторів, що реалізуються в товарах та послугах, які успішно конкурують на внутрішніх і світових ринках [1, с. 88].

Ще у 90-х роках ХХ ст. М. Портер сформулював ідею внутрішнього благополуччя регіону, яке, на його думку, знаходиться у великій залежності від продуктивності праці у галузях спеціалізації, які властиві регіону [6], а також від здатності промислових підприємств впроваджувати інновації і модернізуватися.

Утримання конкурентних переваг стає можливим завдяки постійному вдосконаленню продукції, засобів її виробництва та всіх інших факторів. Таким

чином, основою конкурентних переваг є процес постійного стимулювання оновлення і вдосконалення – процес стимулювання інновацій [5, 6]. Саме ступінь та динаміка розвитку інноваційних процесів є визначальним показником економічного стану, здатності до дійсних ринкових перетворень за рахунок створення, впровадження, поширення та практичного використання нової техніки, новітніх технологічних процесів, нової продукції та сировини, сучасних методів організації виробництва та його матеріально-технічного забезпечення [1, с. 148].

Ефективність інноваційної діяльності в регіоні залежить від сформованої системи механізмів його інноваційного розвитку, які представляють собою взаємозв'язок організаційного, економічного та фінансового механізму, що в цілому визначає ефективну регіональну стратегію інноваційного розвитку й забезпечує адаптацію інновацій до ринкових умов [2]. Можна стверджувати, що механізм інноваційного розвитку регіону включає в себе організаційні, економічні та фінансові підходи, методи та принципи формування регіональної інноваційної політики та стратегії, які забезпечують зростання конкурентоспроможності, рівня соціально-економічного розвитку та якості життя населення регіону.

Серед організаційних кроків, які стосуються створенню й підтримки умов для інноваційного розвитку в регіоні, слід виділити наступні:

- сприяння впровадженню інноваційних технологій і випуску інноваційних продуктів на підприємствах регіону;
- формування трансферу технологій;
- реалізація регіональних програм підготовки й перепідготовки кадрів;
- сприяння впровадженню інноваційних проектів підприємствами регіону для потреб комунального господарства;
- забезпечення економічної безпеки суб'єктів інноваційної діяльності регіону;
- сприяння організації й проведенню семінарів і конференцій по інноваційним і науково-технічним питанням;

- проведення моніторингу інноваційної діяльності в регіоні;
- удосконалювання тарифної політики для підприємств і організацій регіону, що здійснюють інноваційну діяльність;
- супровід й контроль великих інноваційних проектів на рівні регіону [3].

На сьогодні в Україні створена та діє потужна організаційна структура державних органів влади у сфері інноваційної діяльності. Проте вона характеризується відсутністю системності державних заходів щодо реалізації інноваційного потенціалу економіки регіонів, управління здійснюється без чітко сформульованої стратегії їхнього науково-технічного та інноваційного розвитку.

Одним з головних факторів, що впливають на ефективність формування інноваційної політики в регіоні, є інноваційний потенціал, який визначає рівень інноваційних можливостей суб'єктів господарської діяльності регіону. Під інноваційним потенціалом регіону ми розуміємо його спроможність здійснювати інноваційну діяльність в академічному, прикладному (галузевому), вузівському, заводському секторах науки та інноваційній сфері, що функціонують на даній території. Він характеризується забезпеченістю ресурсами інноваційної сфери: науковими кадрами, матеріально-технічною базою, джерелами фінансування, інформаційними ресурсами, науковими школами, інтелектуальною власністю, наявністю прогресивних інноваційних структур та результативністю їх функціонування.

Стан і розвиток інноваційної системи України як основи генерації та провадження сучасних знань не відповідають вимогам часу. Спостерігаються неприпустимо низькі темпи технічного переозброєння технологічної бази, розпадаються наукові колективи, які формувалися впродовж десятиліть; значно послабилися зв'язки з науковою і виробничою сферами; практично розпався галузевий сектор прикладної науки; спостерігаються тенденції значного скорочення дослідно-конструкторських робіт на промислових підприємствах тощо.

Якщо в розвинутих країнах кількість інноваційно активних промислових підприємств становить 70 - 80 відсотків, в Україні цей показник у 2013 році становив 16,8 відсотка (від 6,9 відсотка у Закарпатській області до 28,8 відсотка у Запорізькій області). За підсумками 2013 року кількість інноваційно активних промислових підприємств становила 1715 одиниць, що перевищило їх кількість у 2007 році [4].

На регіональному рівні ситуація є складнішою. Так, унаслідок зменшення кількості інноваційно активних промислових підприємств протягом кризового періоду у Вінницькій, Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Полтавській областях та м. Києві за підсумками 2013 року їх кількість була меншою, ніж у 2007 році.

Збільшення диспропорцій є характерним і для інноваційної діяльності, зокрема за такими показниками, як патенти на винаходи та їх упровадження. При загальному скороченні в період 2005 - 2012 років кількості виданих у країні патентів з 1429 до 985 одиниць різниця у міжрегіональних показниках хоч і зменшилася, однак залишається критичною - відповідно 440 та 322 рази. У Кіровоградській області у 2012 році патенти взагалі не видавалися (у 2005 році видано 21 патент).

Аналогічна ситуація склалася із впровадженням запатентованих винаходів у регіонах: у 2012 році максимальна їх кількість становила 449 (Харківська область), мінімальна - 1 (Хмельницька область). Крім того, у Волинській, Рівненській та Чернівецькій областях у 2012 році не було впроваджено жодного запатентованого винаходу. Наведені дані свідчать про гранично низьку інноваційну активність. На 1 млн. жителів країни припадає 22 виданих у 2012 році патенти на винаходи. У США цей показник становить 262 патенти щороку (у 2007 і 2008 роках), державах - членах ЄС - 111 патентів щороку (у 2006 і 2007 роках).

Низький рівень інноваційної активності в державі пояснюється насамперед обмеженістю джерел її фінансування, що пов'язано з відсутністю у підприємств власних коштів, високими кредитними ставками та

неспроможністю отримання довгострокових кредитів.

Згідно з даними Звіту про глобальну конкурентоспроможність за 2013–2014 рік, порівнюючи регіони можна зробити висновок, що передові технології найбільше доступні у великих промислових регіонах — у Донецькій (4,21 бала) і Харківській (4,20 бала) областях, а також в м. Києві (3,99 бала). Гірші значення у Чернігівській (3,06) і Луганській (3,14) областях. При цьому розрив в оцінках склав 1,15 бала, а це приблизно п'ятдесят позицій у світовому рейтингу [4].

Така ситуація пов'язана з тим, що в українському суспільстві продовжують діяти такі явища, як: бюрократизм та паперова тяганина, надмірне регулювання та корупція.

Основними причинами гальмування розвитку інноваційного середовища в регіонах є: відсутність широкого спектра джерел фінансування інноваційної діяльності, які обмежуються власними коштами підприємств, скорочення платоспроможного попиту на науково-технологічну продукцію, недостатньо використовуються фінансові ресурси венчурних фондів та регіональних фондів розвитку, недосконалість вітчизняного законодавства з питань розвитку інноваційного підприємництва, низька порівняльна прибутковість інноваційних підприємств, відсутність інфраструктурних інститутів інноваційного підприємництва, недосконалість системи підготовки кадрів для інноваційного бізнесу тощо.

Світовий досвід демонструє, що важливими умовами досягнення більш високого рівня конкурентоспроможності регіонів є: розвиток внутрішньої конкуренції, що сприяє інноваційній активності; створення конкурентних переваг шляхом використання інновацій, нових технологій, знань та інформації; здатність окремих підприємств впроваджувати нововведення, удосконалювати та модернізувати їх; розуміння, що утримати конкурентні переваги можна тільки шляхом безперервного впровадження нових та удосконалення вже існуючих інновацій, оскільки будь-яке досягнення є доступним для повторення конкурентами; створення сприятливого середовища

з метою стимулювання розвитку передових підприємств та появи нових підприємств. Іншими словами, для зростання регіональної конкурентоспроможності необхідна постійна спрямованість їх економік на пошук, здійснення і впровадження нововведень, тобто, на інноваційний шлях розвитку, адже існує пряма залежність між конкурентними перевагами системи та її спроможністю впроваджувати інновації. Мається на увазі організація інноваційного бізнесу як головного фактору успіху в міжрегіональній та міжнародній конкуренції.

Тому на нинішньому етапі основою регіональної інноваційної політики має стати формування організаційних та соціально-економічних умов для ефективного розвитку інноваційної діяльності регіону. Необхідно розробити та запровадити комплексну систему фінансової підтримки інноваційної діяльності, зокрема щодо механізмів здешевлення кредитів і заохочення банків до кредитування інноваційних проектів.

Особливої уваги потребує створення преференцій і пільг для розвитку інноваційного бізнесу в регіонах по пріоритетних напрямках через нормативно-правову базу (субсидій, субвенцій, інструментів кредитної та податкової політики), що сприятиме подальшому комерційному використанню інновацій.

Для ефективного стимулювання інноваційного шляху розвитку потрібна активна співпраця бізнесу, наукового та університетського середовища, а також - у контексті розробки і впровадження інноваційної політики - держави. Поки що в Україні така співпраця розвивається повільно і малоефективно, що підтверджується результатами оцінок ІГК і Опитування керівників бізнесу.

З метою підвищення інноваційної спроможності регіонів потрібно перш за все:

- створити розвинену регіональну інноваційну інфраструктуру, зокрема розбудовувати регіональні мережі наукових, технологічних та індустріальних парків; систем правової, кадрової та інформаційної підтримки інноваційної діяльності;

- сформувати сприятливий інноваційний клімат та позитивний інноваційний імідж регіонів;

- розвивати науково-інноваційне співробітництво державного та недержавного сектору науки, вищих навчальних закладів і наукових установ з реальним сектором економіки;

- підвищити рівень інноваційної культури шляхом популяризації провадження наукової, винахідницької та інноваційної діяльності, а також створення цілісної системи безперервної освіти з урахуванням кадрового забезпечення інноваційної діяльності;

- поширювати дію механізмів стандартизації та сертифікації продукції, захисту інтелектуальної власності та дотримання авторського права, забезпечення досягнення високих стандартів якості, безпеки, екологічності;

- стимулювати промисловців до запровадження нових технологій та інновацій;

- унормувати задіяння ефективних механізмів банківського кредитування проектів регіонального розвитку – іпотечного кредитування, відкриття кредитних ліній, надання пільгових середньострокових та довгострокових кредитів, створення в регіонах розвинутого ринку цінних паперів, розміщення облігацій місцевих позик та за діяння залучених коштів на фінансування проектів регіонального розвитку та інші.

Висновки. Виходячи з проведеного дослідження можна стверджувати, що в умовах економічної нестабільності важливе значення набувають інновації. Саме інновації, які спрямовані на створення нової або поліпшення існуючої продукції, послуг або технологій, можуть розглядатися як головне питання підвищення конкурентоспроможності регіонів в Україні, так і досягнення світових рівнів конкурентоспроможності.

Втілення запропонованих заходів сприятиме функціонуванню наукових та науково-дослідних установ і підприємств, які займаються впровадженням новітніх технологій і техніки; стимулюватиме збільшення іноземних інвестицій у наукові установи, технологічні парки та інші науково-орієнтовані галузі.

Одночасно політика стимулювання наукової та інноваційної діяльності забезпечить динамічний розвиток всієї економіки та буде фундаментальною основою для покращення рівня життя населення.

Література:

1. Бойко Є. І. Механізми регулювання розвитку промислового виробництва регіону / Є. І. Бойко, М. П. Горін // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід ЄС та його адаптація до умов України : зб. наук. праць. — Львів : НДІСЕП, 2003. — Вип. 5. — Ч. I. — 458 с.

2. Боднарчук В.Д. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону. – Автореферат дис.кан. наук державного управління 25.00.02 – Академія муніципального управління. – Київ, 2011. – 22с.

3. Доценко О.Ю. Механізм інноваційного розвитку регіону. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/3221>

4. Конкуренентоспроможність економіки України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. — Режим доступу : www.niss.gov.ua/book/.../index.htm.

5. Портер М. Конкуренция / М. Портер. — [пер. с англ. / под ред. Я.В. Заблоцкого]. — М. : Вильямс, 2001. — 495 с.

6. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. — [пер. с англ. / под ред. В. Д. Щетинина]. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.